

Любов Бичкова

кандидат педагогічних наук, доцент

Ірина Мужикова

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри образотворчого мистецтва

ПНПУ імені В.Г. Короленка

м.Полтава

ОСОБЛИВОСТІ РЕПЕТИТОРСТВА ЯК РІЗНОВИДУ СУЧАСНОЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена виявленню сучасної структури репетиторства у образотворчій галузі. Пропонується визначення типів репетиторства у цій галузі залежно від мети: підготовче, допоміжне, корекційне, розвивальне, розважальне. Розглядається вплив певного типу репетиторства на стратегію поведінки репетитора, характер програми занять тощо.

Ключові слова: *неформальна освіта, індивідуальний підхід, репетиторство, образотворче мистецтво.*

Постановка проблеми. Виходячи із протиставлення понять “формальне” – “неформальне”, можна стверджувати, що за своєю сутністю освіта, а особливо мистецька, апріорі може бути лише неформальною, оскільки у іншому випадку вона втрачає особистісний і суспільний сенс, перестаючи виконувати свою провідну місію – соціалізації особистості.

Проте, історично складені форми організації освітнього процесу поступово включили в себе різноманітні формальні компоненти, які тепер визначають специфіку кожної із цих форм. Так, навіть найбільш прадавня родинна освіта формалізована інтегрованістю у структуру сімейних зв'язків, а здавалося б, найбільш вільна від формальностей самоосвіта здійснюється завдяки використанню освітніх послуг, які надаються різноманітними установами чи особистостями на основі формальних угод і домовленостей.

Поняття неформальної освіти асоціюється з індивідуальним підходом до навчання і виховання учня, який не може бути повністю формалізованим

взагалі, а у мистецькій освіті особливо, оскільки базується на врахуванні неповторності індивідуума, спонтанної креативності процесу його саморозвитку, непередбачуваності всіх нюансів міжособистісних стосунків вчителя і учня тощо. “Завдяки нерозривній єдності життєвих і художніх асоціацій у психіці людини, – зауважує О.П. Рудницька, – завжди утворюється як загальне для всіх, так і специфічне для кожного асоціативне середовище, котре дає можливість передавати подібний для багатьох зміст і водночас «переплавляти» його в неповторно-особистісний досвід сприймаючого” [1,51]. Через це компоненти неформальної освіти можуть бути як інтегровані у навчальний процес освітніх установ (індивідуальне консультування, репетиторство у хореографічній, музичній, театральній, військовій освіті тощо), так і здійснюватися поза ними (гуртки, клуби за інтересами, гувернерство тощо).

Однією із загальних ознак неформальної освіти зараз вважається відсутність документального оформлення кінцевого результату цієї освіти (диплом, посвідчення тощо).

Репетиторство – друга за давністю після сімейної освіти форма організації освітнього процесу, що максимально реалізує індивідуальний підхід, не передбачаючи по завершенні видання учневі документу про отриману освіту. Отже, індивідуальний підхід та відсутність документального підтвердження дозволяють розглядати репетиторство як вид неформальної освіти.

Після тривалого періоду заборони на колись радянських теренах репетиторства як одного з видів приватної діяльності, зараз воно набуває все більшої популярності. Про це свідчить величезна кількість пропозицій щодо ліцензованих репетиторських послуг в Інтернеті, що у свою чергу відображає наявність попиту на них. Значна частка цих пропозицій стосується і образотворчого мистецтва.

Потреба суспільства в освітніх послугах, які надаються репетиторами з образотворчого мистецтва, робить актуальними дослідження різноманітних проявів цього суспільно-педагогічного явища.

Аналіз джерел. Методологічною базою для розгляду явища репетиторства у образотворчому мистецтві є теорія педагогіки. Проблема репетиторства досліджувалася у працях А.С. Заборовського, Т.Л. Клячко, І.Б. Корольова, інших. Так, у підручнику з педагогіки, редагованому П.І. Підкасистим, репетиторство розглядається як приклад безпосередніх і індивідуальних контактів вчителя і учня. До його важливих переваг відносяться такі, як індивідуалізація змісту, методів і темпів навчальної діяльності, можливість відслідковувати процес навчання учня і вносити корективи у його діяльність, адаптувати методику до постійно змінної ситуації тощо. Це дозволяє, на думку автора, працювати економно, у оптимальний час і з високою результативністю. Разом з тим, відзначаються і негативні риси репетиторства: неекономічність, обмеженість впливу вчителя, обмеженість можливостей соціалізації тощо [2].

Різноманітне представлення репетиторства у дисертаційних дослідженнях. Наприклад, Д.Х. Ханнанова розглядає його як результат соціальної нерівності в системі радянської і пострадянської вищої освіти, Д.Є. Філіппов вказує на фактор легалізації репетиторства у сучасних освітніх умовах, М.В. Болотіна звертає увагу на її неконтрольованість і нерегламентованість державою, на втаємниченість використовуваних репетиторами методик і відсутність процедури обміну досвідом тощо.

Широкий спектр різноманітної інформації про сучасне репетиторство подано на інтернет-сайтах рекламного характеру [5]. Ознайомлення з цією інформацією дозволяє сформулювати уявлення щодо методичних особливостей сучасного репетиторства, трансформацій і інновацій у цій галузі, перспектив тощо, оскільки рекламуючи свої послуги, репетитори вказують на найбільш характерні їх ознаки. Навіть якщо насправді надані послуги не будуть мати

таких ознак, використання у саморекламі репетитора свідчить про їх привабливість для користувача.

Систематизація цієї інформації – необхідний крок для розуміння особливостей сучасного етапу існування явища репетиторства у галузі мистецької педагогіки.

Мета дослідження. Здійснити спробу виявлення структури сучасного репетиторства у галузі образотворчого мистецтва на основі системного аналізу попиту і пропозицій репетиторських послуг, які відображені на інтернет-сайтах.

Виклад основного матеріалу. Wikipedia пропонує розглядати поняття репетиторства у трьох значеннях:

- викладач, який проводить додаткові заняття, допомагаючи засвоїти необхідні знання;
- досвідчений фахівець, який проводить індивідуальні заняття з акторами;
- вид технічних засобів навчання, призначених для індивідуального або групового навчання і контролю знань [4].

Однак аналіз бази репетиторських пропозицій у галузі образотворчого мистецтва показує, що вказані трактування значно звужують реальне коло значень цього поняття.

Контингент репетиторів у галузі образотворчого мистецтва надзвичайно різноманітний: від професіоналів до неофітів, від педагогів до митців. Репетиторством у цій галузі займаються вихователі дитячих садків, вчителі загальноосвітніх і художніх шкіл, керівники гуртків, студенти, аспіранти, викладачі художніх і педагогічних вищих закладів освіти, психологи, художники-аматори, члени спілки художників, навіть студенти, які вчаться на факультетах іноземних мов і особи, які мають лише загальну середню освіту, але у дитинстві відвідували гуртки образотворчого мистецтва.

Відповідно досить різноманітним є і контингент користувачів послуг репетиторів. Це люди різного віку, рівня розвитку, обдарування, з різними потребами і мотиваціями.

Природно, що такі відмінності фахового рівня репетиторів і учнів позначаються на змісті запропонованих послуг. Крім того, і зміст, і використовувані методики залежать від мети, заради якої запрошується репетитор і досягнення якої він зобов'язується забезпечити. Залежно від цього сучасне репетиторство у галузі образотворчого мистецтва можна розподілити на такі типи:

- підготовче – поглиблене, але вузьконаправлене вивчення лише певних тем образотворчих дисциплін (наприклад, рисунок античної гіпсової голови, або живописне зображення натюрморту, чи композиція і технологія батикового розпису тощо) з метою підготовки до певного випробування (вступного іспиту у художній школі або ВНЗ, конкурсного іспиту по секції “мистецтвознавство“ Малої академії наук, фахового випробування для зайняття певної посади тощо);

- допоміжне – додаткове вивчення образотворчої дисципліни у межах навчальної програми загальноосвітньої, спеціалізованої, художньої школи, колегіуму, вищого навчального закладу тощо з метою усунення недоліків її засвоєння в умовах навчального закладу;

- корекційне – спеціальні заняття образотворчою діяльністю з особами, які мають певні вади розвитку, захворювання, знаходяться у стресовому стані і т.п. з метою їх фізичного чи емоційного розвитку, соціалізації, гармонізації внутрішнього стану тощо;

- розвивальне – спеціальні заняття образотворчою діяльністю з метою підвищення рівня загального розвитку особистості, розвитку мистецтвознавчої обізнаності, креативних якостей, фантазії, просторової уяви, набуття різноманітного досвіду образотворчої діяльності тощо;

- розважальне – різноманітні заняття образотворчою діяльністю переважно з дорослими людьми заради приємного і змістовного проведення вільного часу, як кажуть, «для душі».

Залежно від типу репетиторства стратегія поведінки репетитора може бути різна. А.В. Хуторской у праці, присвяченій теорії і технології креативного

навчання, виділяє два типи поведінки вчителя: ментор і тьютор [3]. На нашу ж думку, підготовчому типу більше відповідає роль керівника-тьютора, допоміжному – роль наставника-ментора, корекційному – арт-терапевта, розвивальному – натхненника-ментора, розважальному – порадирика-товариша, керівника домашнього художнього клубу тощо.

Тип репетиторства впливає і на характер програми занять. Наприклад, зміст занять підготовчого і допоміжного типу жорстко регламентований вимогами конкретних навчальних закладів, які працюють за традиційними (академічними) або стандартними (шкільними) програмами. Адже якщо на вступному іспиті треба зробити академічний малюнок античної голови, що передбачає використання традиційної методики і техніки виконання, у репетитора не так багато простору для авторських нововведень. Натомість значна свобода вибору змісту занять характерна для розвивального і розважального типу. Але враховуючи, що сутність репетиторства полягає у індивідуальному підході, завжди існує можливість скористатися шансом навчати за авторською програмою, яка узгоджує традиційні й індивідуальні аспекти, або за ексклюзивною, яка враховує побажання замовника, власні педагогічні уявлення та ідеї репетитора і необхідність ефективного досягнення кінцевої мети занять.

Цікавим сучасним явищем є поява, крім традиційного монодисциплінарного, полідисциплінарного репетиторства (коли один репетитор навчає з різних дисциплін), і навіть – міждисциплінарного (наприклад, викладання рисунка чи живопису англійською мовою).

Репетитор може проводити заняття як індивідуально, так і невеликими групами, на власній чи замовника території, або дистанційно (онлайн-репетиторство, яке включає онлайн-заняття, дистанційний курс, змішані форми занять).

Сучасні інформаційні технології дозволяють робити репетиторство у галузі образотворчого мистецтва практично анонімним і абсолютно

неформальним. Мова іде про відеоуроки і майстер-класи, яких у достатній кількості зараз можна знайти в Інтернеті.

Чи є це репетиторством? Безумовно, адже існує репетитор, який все пояснює і показує. Те, що учень для репетитора невідомий, є значним недоліком, не дозволяючи контролювати процес навчання і вносити в нього корективи. З іншого боку, у такому навчанні сильно виражені компоненти самоорганізації і зацікавлення, оскільки учень сам обирає для себе цікавий і потрібний варіант відеоуроку чи майстер-класу, може за бажанням поєднувати їх, доповнювати іншою інформацією з теми. Таке репетиторство є для користувача компонентом самоосвіти і, звичайно, являється індивідуальним.

Між репетитором і користувачем у цьому випадку переважно не укладається ніяка угода – жодних формальних (і навіть міжособистісних) стосунків, що дає підстави вважати таке навчання неформальною освітою у чистому вигляді.

Висновки. Репетиторство за своїми провідними ознаками є різновидом неформальної освіти. Його легалізація у сучасному пострадянському суспільстві викликала бурхливе збільшення попиту і пропозицій на цей вид освітніх послуг.

Сучасний етап розвитку репетиторства у галузі образотворчого мистецтва позначений збагаченням типологічної різноманітності. Поширеними сучасними типами є підготовче, допоміжне, корекційне, розвивальне і розважальне репетиторство.

Неконтрольованим залишається на цей час попит на дистанційне репетиторство у галузі образотворчої неформальної освіти. Але існуючі уже зараз можливості використання он-лайн технологій, авторських відеоуроків і майстер-класів, інформаційно-пізнавальних сайтів у інтернет-мережі дозволяють передбачити, що вони мають найбільші перспективи забезпечити у близькому майбутньому анонімним репетиторством більшу частину потреб у цьому виді освітніх послуг (можливо, крім корекційного типу).

Список використаних джерел.

1. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / За ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
2. Педагогіка. Учеб. пос. для студ. пед. вузов и пед. колледжей /Под ред. П.И. Пидкасистого. – М: Педагогич. общество России, 1998. – 640 с.
3. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения /А.В. Хуторской. – М.: Изд.Моск. ун., 2003. – 416 с.
4. ru.m.wikipedia.org/wiki/репетиторство#section_2
5. spbrepititor.ru/include/picture.php

Любовь Бичкова, Ирина Мужикова

ПНПУ имени В.Г. Короленко г.Полтава

ОСОБЕННОСТИ РЕПЕТИТОРСТВА КАК РАЗНОВИДНОСТИ СОВРЕМЕННОГО НЕФОРМАЛЬНОГО ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена выявлению современной структуры репетиторства в изобразительной отрасли. Предлагается определение типов репетиторства в этой отрасли в зависимости от цели: подготовительное, вспомогательное, коррекционное, развивающее, развлекающее. Рассматривается влияние определенного типа репетиторства на стратегию поведения репетитора, характер программы занятий и тому подобное.

Ключевые слова: *неформальное образование, индивидуальный подход, репетиторство, изобразительное искусство.*

Ljubov Bichkova, Irene Muzhikova

PNPU of the name of V.G. Korolenko

FEATURES OF REPETITORSTVA AS VARIETIES OF MODERN INFORMAL GRAPHIC EDUCATION

The article is devoted the exposure of modern structure of repitiorstva in graphic industry. The selection of types of repitiorstva is offered in this industry depending on a purpose: preparatory, auxiliary, correction, developing, entertaining. Influence of certain type of repitiorstva is examined on strategy of conduct of coach, character of the program of employments and others like that.

Keywords: *informal education, individual approach, repitiorstvj, fine art.*

Школа першого ступеня : Теорія і практика: Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Випуск 37-38. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2012. – С.15-22.